

PHEGEA

driemaandelijks tijdschrift van de

VLAAMSE VERENIGING VOOR ENTOMOLOGIE

Afgiftekantoor 2600 Berchem 1

ISSN 0771-5277

Redaktiecomité : F. COENEN (Brussel), B. GOATER (Bushey, England), Dr. K. MAES (Gent),
Dr. K. MARTENS (Gent), A. OLIVIER (Antwerpen), W.O. DE PRINS (Antwerpen).
Redactieadres : W.O. DE PRINS, Diksmuidelaan 176, B-2600 Antwerpen (Belgium).

Uitgegeven met de steun van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

Jaargang 18, nummer 1

1 maart 1990

Natuurreservaat «Molsbroek» te Lokeren (prov. Oost-Vlaanderen) : nieuwe vindplaats in België van *Perizoma sagittata* (FABRICIUS, 1787) (Lepidoptera : Geometridae)

Marcel FAQUAET & André VERSTRAETEN

Abstract. The nature reserve «Molsbroek» at Lokeren (prov. of East-Flanders) : a new biotope of *Perizoma sagittata* (FABRICIUS, 1787) (Lepidoptera : Geometridae)
The author found some specimens of *Perizoma sagittata* in the nature reserve «Molsbroek» at Lokeren. The occurrence in Belgium of this very local and rare species is discussed.

Résumé. La réserve naturelle «Molsbroek» à Lokeren (Flandre orientale) : nouvelle localité belge de *Perizoma sagittata* (FABRICIUS, 1787) (Lepidoptera : Geometridae)
La présence de *Perizoma sagittata* a été constatée lors de l'inventorisation de la réserve naturelle «Molsbroek». La répartition de cette espèce en Belgique est commentée.

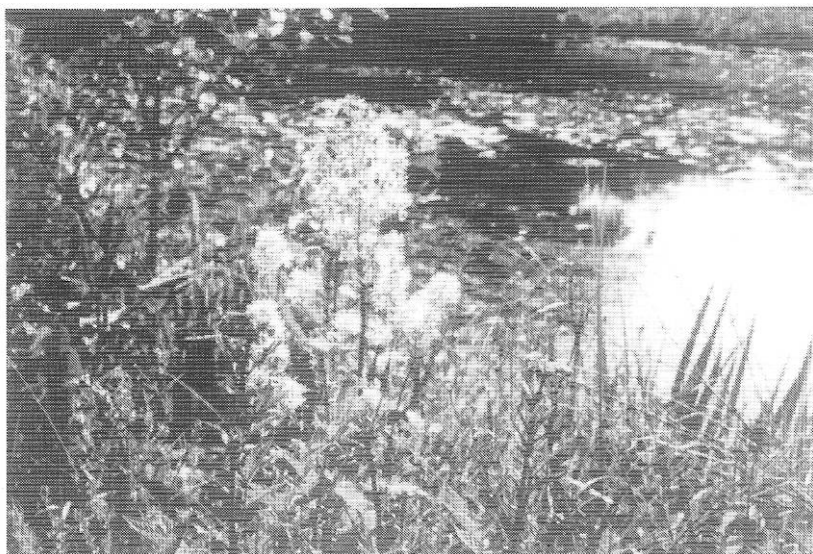
Faquaet, M. : Bourgondisch Kruis 15, B-9200 Wetteren.
Verstraeten, A. : Bokslaarstraat 49, B-9100 Lokeren.

Inleiding

In 1989 startte de eerste auteur een inventarisatie van de vlinders in het natuurreservaat «Molsbroek» te Lokeren (prov. Oost-Vlaanderen). Tijdens een nachtvangst op 16.VI.1989 ving hij er een exemplaar van *Perizoma sagittata* (FABRICIUS, 1787), wat aanleiding gaf tot een studie van de verspreiding van deze soort in België.

Het natuurreservaat «Molsbroek» te Lokeren

Het domein van 80 ha is het grootste beschermd gebied in de Durmestreek. Doorheen en omheen dit reservaat slingert een geasfalteerde wandeldijk van 4,5 km. Deze is steeds vrij toegankelijk en biedt de bezoeker een prachtig uitzicht op de rijk gevarieerde natuur : een grote moerasvlakte, open water, brede rietvelden, vochtige en droge graslanden, volledig natuurlijk ontstane elzenbroeken, enkele oude populierenbossen en rivierduintjes. Een dergelijke

Figuur 1 : Vochtig biotoop in «Molsbroek» met poelruit (*Thalictrum flavum*).

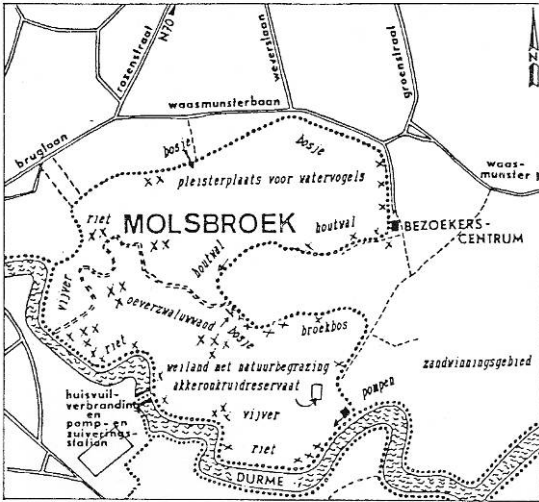
mozaïek van landschapstypes is de natuurlijke basis van ideale levenskansen voor vele planten en dieren (zie kaart 1). Het beheersplan voorziet diverse ingrepen, van «niets doen» tot jaarlijks maaien, om deze gevarieerde natuurwaarden te behouden en uitbreidingskansen te bieden. We hopen dat we met een lijst van nachtvlindersoorten een nog beter beheersplan kunnen uitwerken voor dit prachtige natuureservaat en zo de zeldzame soorten een betere kans op voortbestaan bieden (VERSTRAETEN 1989) (zie fig. 1).

Het voorkomen van *Perizoma sagittata* in België

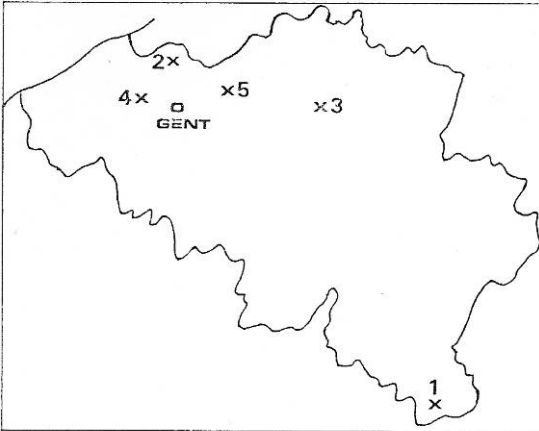
Tot nu toe is *P. sagittata* slechts van vijf vindplaatsen in België bekend geworden (waarvan één twijfelachtig). De nummers in de tekst verwijzen naar de nummering op kaart 2.

1. Virton (Luxemburg) : één opgave uit 1904 door BRAY (*Revue Soc.ent. Namur*). Zowel LHOMME (1923-1935) als HACKRAY (1983) twijfelen aan de juistheid van dit gegeven. HEIM DE BALSAC & CHOUL (1973) nemen de soort niet op in hun studie van de nachtvlinders uit de Franse en Belgische Gaume.

2. Assenede (Oost-Vlaanderen) : eerste zekere vangst in België op 2.VII.1977 (SCHUURMANS 1977). Tijdens inventarisaties in 1981, 1983 en 1984 kon de eerste auteur de soort er eveneens vaststellen (FAQUAET 1982). In 1985, 1987 en 1988 kwam de vlinder echter niet naar de lamp! De soort is dus zelfs in het Krekengebied bedreigd. Tijdens de bloeiperiode (einde juni) van de voedselplant van de rups (poelruit, *Thalictrum flavum*) werd deze door koeien afgegraasd, weer een bewijs dat het zinloos is een soort te beschermen i.p.v. haar biotoop en daarmee haar voedselplanten.

Kaart 1 : Het natuurreservaat «Molsbroek» te Lokeren. Groeiplaatsen van poelruit (*Thalictrum flavum*) worden aangegeven met kruisjes (xxx), de wandelwijk met cirkels (°°°).

Kaart 2 : De vijf plaatsen in België vanwaar *Perizoma sagittata* vermeld werd :
 1. Virton (J. BRAY 1904),
 2. Assenede (J. SCHUURMANS 1977),
 3. Westerlo (F. TURELINCKX 1982),
 4. Ursel (O. VAN DE KERCKHOVE 1984),
 5. Lokeren (M. FAQUAET en P. DURINCK 1989).

3. Westerlo (Antwerpen) : één wijfje op 7.VII.1982, leg. F. TURELINCKX (JANSSEN 1986).

4. Ursel (Oost-Vlaanderen) : één eksemplaar op 25.VII.1984 in het «Drongengoedbos». «De voedselplant komt met zekerheid niet in het Drongengoed voor. De dichtstbijzijnde groeiplaats van poelruit vanuit Drongengoed ligt op ca. 10 km in «Het Leen» te Eeklo. Het eksemplaar dat ik ving, is blijkbaar een zwerver die van minsten 10 km ver komt.» (O. VAN DE KERCKHOVE in litt.).

5. Lokeren (Oost-Vlaanderen) : één wijfje op 16.VI.1989 op een HPL-lamp. Verdere waarnemingen : 23.VI 1 wijfje, 30.VI 2 mannetjes, 8.VII 1 wijfje. P.

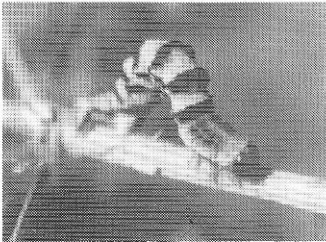
DURINCK ving eveneens een wijfje op 5.VII.1989, maar langs de andere kant van de stad.

Besluit : naast de oude vermelding uit Virton (1904) en de twee eenmalige waarnemingen (Westerlo en Ursel) kennen we slechts twee biotopen in België waar *P. sagittata* heden nog voorkomt. Te Assenede is poelruit een verspreide plant, maar een beter beheer ter bescherming ervan is zeker nodig wil men *P. sagittata* er betere levenskansen bieden. Gezien het statuut van de biotoop te Lokeren en het talrijk voorkomen van poelruit in het reservaat is het «Molsbroek» wellicht de enige plaats in België waar *P. sagittata* optimale levenskansen worden geboden.

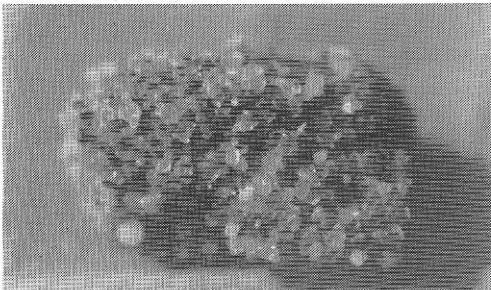
Levenscyclus van *Perizoma sagittata*

De eitjes worden per 2, 3 of zelden 4 op een takje van poelruit afgelegd. We vonden nooit meer dan 3 à 4 rupsjes per scheutje tijdens controle van verscheidene struikjes.

De rupsen zijn volgroeid ongeveer 2 cm lang, geelgroen, met enkele olijfgroene dwarsbanden (zie fig. 2). Ze verlaten volgens onze waarnemingen

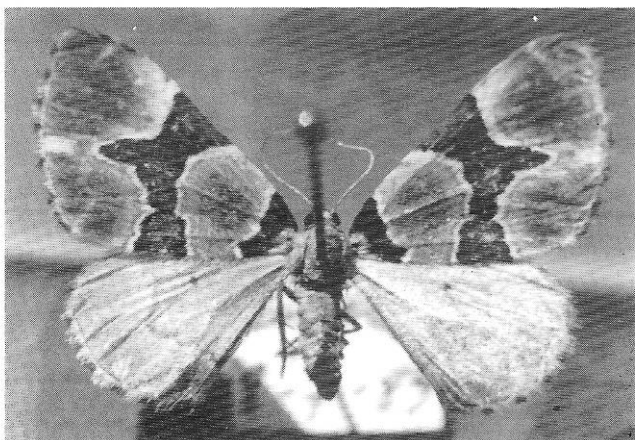
Figuur 2 : *Perizoma sagittata*, volgroeide rups.

Figuur 3 : *Perizoma sagittata*, cocon in rijzand.

Figuur 4 : *Perizoma sagittata*, poppen.

Figuur 5 : *Perizoma sagittata*, wijfje, Lokeren 8.VII.1989.

nooit de voedselplant. Ze eten de rijpe, maar zelden ook de onrijpe zaden van poelruit, nooit de blaadjes. Ze leven in juli en augustus. Ze zijn zeer levendig. Bij aanraking scheiden ze een groene vloeistof af.

De rups verpopt meestal op de grond, ook wel op de voedselplant. Meestal maakt de rups een cocon (fig. 3) maar dit is niet steeds het geval. Onmiddellijk na de verpopping is de pop groen gekleurd, behalve het abdomen dat bruin is. Na enkele dagen kleurt de hele pop bruin (fig. 4). De poppen zijn ongeveer 1 cm lang.

Het imago is met geen andere *Perizoma*-soort te verwisselen. Voorvleugel olijfgroen met donkerbruine wortel en postdiscale dwarsband die een puntig uitsteeksel heeft naar de zoom iets boven het midden (fig. 5). De wijfjes zijn iets groter dan de mannetjes. Hun spanwijdte is ongeveer 25 mm. We namen de soort waar van half juni tot half juli.

Poelruit (*Thalictrum flavum*) behoort tot de familie der ranonkelachtigen. Het is een vaste plant, 50 tot 120 cm hoog. De wit-gele bloemen vormen een dichte, donzig uitziende pluim, bloeitijd juni-augustus. De plant groeit bij voorkeur op vochtig terrein (vochtige riet- en graslanden, natte weiden en oevers). Volgens HACKRAY & SARLET (1983) leeft *P. sagittata* o.a. ook op kleine ruit (*Thalictrum minus*), maar deze plant groeit niet in «Molsbroek».

Dankwoord

Dank aan O. VAN DE KERCKHOVE en P. DURINCK voor het bereidwillig doorsturen van hun gegevens over *P. sagittata*.

Literatuur

- Faquaet, M., 1982. Bijdrage tot de kennis van de insectenfauna van het Landschapspark Kreekengebied (Oost-Vlaanderen) Eerste aanvullende lijst der Heterocera (Lepidoptera) van Assenede. - *Phegea* 10 : 125-128.
- Hackray, J. & Sarlet, L.G., 1983. Catalogue des Macrolépidoptères de Belgique. - *Supplément à*

Lambillionea 82 : 130.

Heim de Balsac, H. & Choul, M., 1972-1979. Les lépidoptères de la Gaume franco-belge (Esquisse zoogéographique et liste des espèces). - *Alexanor* 7 : 261-275, 297-312, 351-364; 8 : 3-14, 85-96, 161-172, 203-214, 257-268, 321-332; 9 : 85-96, 173-184, 259-270, 291-302; 10 : 205-216, 253-264, 345-356; 11 : 2-12.

Janssen, A., 1986. Katalogus van de Antwerpse Lepidoptera. Deel 1 : Macrolepidoptera. - *Bijlage Phegea* 14 : 183.

Lhomme, L., 1923-1935. Catalogue des Lépidoptères de France et de Belgique. Volume 1 : Macrolépidoptères. Le Carriol, par Douelle (Lot).

Schuurmans, J., 1977. *Perizoma sagittata* Fabricius te Assenede (Geometridae). - *Phegea* 5: 63-64.

Verstraeten, A., 1989. Molsbroek in woord en beeld. Uitg. Durme v.z.w.

Korte mededelingen

Een vreemde paring : *Chrysomela violacea* MÜLLER ♂ x *Timarcha tenebricosa* FABRICIUS ♀ (Coleoptera : Chrysomelidae)

Op 30 juni 1987 was Aubin DE TURCK op keverspeurtocht op een spoorwegberm te Itterbeek (Brabant). Op een partij kleeftkruid (*Galium aparine*) ontdekte hij tientallen eksemplaren van het reuzenhaantje, *Timarcha tenebricosa* FABRICIUS. Bij het vastnemen besmeurden ze in een oogwenk zijn handen met een roestbruine, kleverige vloeistof. DE TURCK nam enkele eksemplaren mee naar huis. Eén paartje 'in copula' had zijn bijzondere aandacht gekregen : het mannetje was ongewoon klein en had een vage blauwpaarse glans. Toen ik het verhaal van de merkwaardige vangst hoorde, dacht ik eerst aan een dwergvorm, maar onder de loep bleek al gauw dat het ging om een Chrysomelidae van een ander genus, nl. *Chrysomela violacea* MÜLLER. Over paringen of kruisingen van kevers van een verschillend genus heb ik in de literatuur nog niets kunnen vinden. Wie deed ook al dergelijke waarnemingen?

(W. TROUKENS, Van Souststraat 502, B-1070 Anderlecht).

Over het massaal uitsluipen van *Polyfulla fullo* LINNAEUS aan de Middenkust in 1987 (Coleoptera : Scarabaeidae)

Enkele jaren geleden dacht ik dat onze duinkever, *Polyfulla fullo* LINNAEUS, een zeer zeldzame soort was in onze kustduinen. Toen hoorde ik het relaas van een merkwaardige waarneming, waarvan hier de volgende synthese.

Op 20 juli 1987 fietsen Jeroen en Koenraad DE TURCK langs de zeeduin van Blankenberge naar Oostende. Het is zwaar bewolkt. Rond 20 uur houden de jongens halt. In een duindal staat een man met een hondje dat het zand besnuffelt en zonder ophouden keft. Jeroen en Koenraad gaan een kijkje nemen en al vlug zien ze wat er aan de hand is. Tussen het dunne helmgras en de verspreide duindoorns zit het zand vol vingerdikke gaten. Hier en daar kruipen enorme wit- en zwartgemarmerde kevers. Enkele zitten nog half in de gaten en aarzelen om er uit te komen. Jeroen wil een kever vastnemen maar het insect begint doordringend te sjirpen. Ook van onder het zand klinkt gesjirp. Verscheidene kevers worden belaagd door roofzuchtige mieren en sommige liggen verminkt te stuiptrekken. Op een terrein van zowat 1,5 are tellen ze zowat 20 kevers, maar het aantal gaten in het zand bedraagt minstens 200!

Wat de kinderen DE TURCK zagen, hebben slechts heel weinig insectenkenners meegemaakt, nl. het massaal uitsluipen van *Polyfulla fullo*. Deze kever is een warmteminnend insect uit Zuid- en Midden-Europa dat langs de kustduinen noordwaarts doorgedrongen is tot aan de Oostzeekust. In onze zeeduin is hij plaatselijk zeer gewoon. Toch wordt hij weinig opgemerkt. Het volwassen dier vliegt 's nachts en voedt zich met dennenaalden. Zijn ontwikkeling duurt 3 à 4 jaar. De overheid meent dat de duinkever wettelijk moet beschermd worden. Zolang zijn biotoop blijft bestaan, hoeft voor de toekomst van dit insect echter niet gevreesd te worden.

(W. TROUKENS, Van Souststraat 502, B-1070 Anderlecht).